Історико-політичні проблеми сучасного світу. 2025. Т. 52. С. 56-67

Modern Historical and Political Issues. 2025. Vol. 52. pp. 56-67

УДК 321.01:327 https://doi.org/10.31861/mhpi2025.52.56-67

Світлана Вовк[1], Людмила Новоскольцева[2], Денис Демідов[3]

Моделі адаптації національного суверенітету до викликів транснаціонального екологічного врядування

У статті проаналізовано трансформацію національного суверенітету під впливом транснаціонального екологічного врядування в умовах глобалізації. Метою дослідження є систематизація сучасних моделей адаптації суверенітету до екологічних викликів та обґрунтування оптимальної моделі для України. Методологія ґрунтується на порівняльному аналізі трьох основних моделей: колективного суверенітету через концепції «земної системи врядування» та «довірчого врядування»; адаптивного суверенітету через концепцію «зеленого суверенітету»; мережевого врядування через горизонтальну координацію різних учасників. Результати показують, що Україна впроваджує гібридну модель, поєднуючи елементи всіх трьох підходів через участь у програмах ЄС, адаптацію законодавства до європейських стандартів та розвиток транскордонного співробітництва. Особливе значення має здатність гнучко переходити між моделями залежно від конкретних викликів, зберігаючи баланс між національною автономією та міжнародними зобов'язаннями в контексті євроінтеграції та військової агресії.

Ключові слова: земна система врядування, зелений суверенітет, мережеве врядування, євроінтеграція, транскордонне співробітництво, екологічна дипломатія, багаторівневе врядування.

Svitlana Vovk[1], Lyudmyla Novoskoltseva[2], Denys Demidov[3]

Models of National Sovereignty Adaptation to Challenges of Transnational Environmental Governance

The article examines the transformation of national sovereignty under transnational environmental governance in the globalization context. The study aims to systematize contemporary models of sovereignty adaptation to environmental challenges and substantiate an optimal model for Ukraine. The methodology involves comparative analysis of three main models. The first represents collective sovereignty through "Earth System Governance" and "trusteeship governance", where states voluntarily pool sovereign powers for common environmental goals. The second embodies adaptive sovereignty through "green sovereignty", involving internal transformation of sovereignty understanding under environmental imperatives while maintaining territorial control. The third implements network governance through horizontal coordination between diverse actors, including

[1] Доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології і міжнародних відносин, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченко», м. Лубни, Україна. E-mail: vovk_sa_79@ukr.net; https://orcid.org/0000-0002-6171-4782.

[2] Кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології і міжнародних відносин, навчально-науковий інститут соціальних і гуманітарних наук, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Лубни, Україна. E-mail: lnovoskolceva@gmail.com; https://orcid.org/0000-0003-1082-7979.

[3] Доктор філософії, доцент, доцент кафедри політології і міжнародних відносин, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Лубни, Україна. E-mail: denysdemidov@gmail.com; https://orcid.org/0009-0006-9545-1307.

© 2025 Світлана Вовк, Людмила Новоскольцева, Денис Демідов. Опубліковано Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича. Стаття з відкритим доступом, що розповсюджується відповідно до умов ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0).

states, regions, cities, NGOs, and businesses. Results demonstrate that Ukraine implements a hybrid model combining elements from all three approaches. EU program participation reflects collective sovereignty principles, legislative adaptation to European standards demonstrates an adaptive approach, and cross-border cooperation through Euroregions embodies a network governance model. The article analyzes institutional frameworks, including participation in eleven Euroregions, implementation of EU-Ukraine Association Agreement environmental provisions, and coordination through international organizations. Special attention addresses adaptation mechanisms under Russian aggression conditions, including Copernicus remote monitoring systems and UNEP/OSCE coordination mechanisms. The research concludes that successful adaptation requires effective coordination between different governance levels and flexible responses to emerging challenges while maintaining balance between national autonomy and international commitments in the European integration context.

Keywords: Earth system governance, green sovereignty, network governance, European integration, cross-border cooperation, environmental diplomacy, multi-level governance.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин національний суверенітет трансформується під впливом глобальних екологічних викликів. Екологічні проблеми, зокрема транскордонне забруднення повітря й води, зміна клімату, виснаження озонового шару, втрата біорізноманіття, потребують переосмислення традиційних підходів до регулювання на транскордонному рівні. Збереження абсолютного суверенітету в екологічній сфері унеможливлює ефективне розв’язання глобальних проблем довкілля. Водночас делегування повноважень міжнародним організаціям ставить під сумнів національну автономію. Ця суперечність змушує шукати нові моделі його адаптації до вимог транснаціонального екологічного врядування.

Актуальність теми підтверджується проблемами адаптації національного суверенітету в контексті посилення кліматичних змін та необхідності виконання міжнародних зобов’язань, передбачених Паризькою угодою та Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату. Нації постали перед дилемою транснаціонального екологічного врядування: з одного боку, прагнення зберегти повну автономію в екологічній сфері несе ризик глобальної екологічної катастрофи, а з іншого – надмірне делегування повноважень міжнародним інституціям може призвести до втрати контролю над власними природними ресурсами та економічним розвитком.

У процесі євроінтеграції Україна постає перед безпрецедентними екологічними викликами, зумовленими військовою агресією. Питання балансування між національним суверенітетом та участю в транснаціональному екологічному врядуванні має стратегічне значення. Виконання екологічних положень Угоди про асоціацію з ЄС потребує глибокої трансформації національної системи та часткового делегування державних повноважень на наднаціональний рівень.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичною основою дослідження є наукові роботи українських та зарубіжних учених та фахівців-практиків, які займаються проблемами національного суверенітету в контексті транснаціонального екологічного врядування. Зокрема, Ф. Бірманн (F. Biermann) досліджує глобальні аспекти цього явища та пропонує концепцію «земної системи врядування» (Earth System Governance)[4]. Екологічне управління крізь призму «науки про Землю» в політичній науці розглядає М. Мілкорейт (M. Milkoreit)[5], аналізуючи державний суверенітет та інституційну ефективність. Концепцію «зеленого суверенітету розробляє К. Літфін (K. Litfin)[6], вивчаючи вплив екологічних імперативів на державний суверенітет. Ця ідея спонукала держави до переосмислення традиційних меж державної влади.

[4] Biermann, F. (2014). *Earth System Governance: World Politics in the Anthropocene*, vol. 1. Cambridge: MIT Press. 286 p., available at: https://direct.mit.edu/books/monograph/3049/Earth-System-GovernanceWorld-Politics-in-the.

[5] Milkoreit, M. (2025). Political science and the Earth system: Adapting governance to planetary realities. *The British Journal of Politics and International Relations*, no. 27(2), pp. 551–565. https://doi.org/10.1177/13691481251326418.

[6] Litfin, K. (2009). Reinventing the future: The global ecovillage movement as a holistic knowledge community. In Gabriela Kütting, Ronnie Lipschutz, *Environmental governance*, Routledge, London, pp. 124–142, available at: https://www.polisci.washington.edu/sites/polisci/files/documents/research/reinventing_the_future.pdf.

Концепцію довірчого врядування (trusteeship) глобальними спільними ресурсами розвиває К. Боссельманн (K. Bosselmann)[7]. Суверенітет як естетичний концепт, що визначає межі політичного сприйняття, пропонує розглядати Д. Меттьюз (D. Matthews)[8]. Цей підхід розкриває необхідність радикального переосмислення простору, суб'єктів та форм урядування в епоху антропоцену. Транснаціональне управління як важливий елемент глобальної екологічної політики досліджує Т. Хейл (T. Hale)[9].

Теоретичні аспекти глобального екологічного врядування висвітлено й у працях українських науковців. Фундаментальні дослідження транскордонного співробітництва здійснює Н. Мікула[10], аналізуючи механізми активізації транскордонного співробітництва західних регіонів України та визначаючи організаційно-економічні засади формування інтегрованих транскордонних систем з акцентом на необхідності адаптації національних механізмів регулювання до вимог міжрегіональної інтеграції. Компаративний огляд підходів до екологічної політики в Україні та ЄС пропонує В. Клименко[11]. Способи підвищення ефективності транскордонного транснаціонального врядування в умовах євроінтеграційного курсу України вивчає І. Головчанська[12]. Модернізацію управління в контексті зростання викликів національній безпеці описують М. Холод та С. Попов[13].

Наявні дослідження формують три основних підходи до трансформації суверенітету під впливом екологічних викликів. Проте відсутня цілісна систематизація моделей його адаптації в контексті транснаціонального екологічного врядування. Недостатньо досліджено емпіричні приклади гібридних моделей, що поєднують елементи різних підходів, особливо для країн із перехідною економікою. Також відсутній аналіз механізмів адаптації державної влади до одночасних викликів – екологічних криз, військових конфліктів та євроінтеграційних процесів.

У статті здійснено аналіз та систематизацію трьох основних моделей адаптації національного суверенітету – колективної, адаптивної та мережевої, з особливим акцентом на можливостях їхнього гібридного використання. Досліджено український досвід поєднання зазначених моделей в умовах військової агресії та євроінтеграції для обґрунтування оптимальної моделі для адаптації до транснаціонального екологічного врядування.

Мета дослідження – здійснити комплексний аналіз і систематизацію сучасних моделей адаптації національного суверенітету до викликів транснаціонального екологічного врядування в умовах глобалізації. Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання:

1) виокремити основні виклики для національного суверенітету, що виникають унаслідок формування системи глобального екологічного врядування;
2) розкрити моделі адаптації суверенітету до екологічних викликів;
3) обґрунтувати оптимальну модель для України з урахуванням її євроінтеграційних прагнень та специфіки національного контексту.

Методологічну основу дослідження становить поєднання структурно-функціонального, інституційного та порівняльного підходів, що дає змогу комплексно проаналізувати трансформацію суверенітету в умовах посилення глобального екологічного врядування. Струк-

[7] Bosselmann, K. (2020). Environmental trusteeship and state sovereignty: can they be reconciled? *Transnational Legal Theory*, no. 11(1), pp. 75–95. https://doi.org/10.1080/20414005.2020.1757862.

[8] Matthews, D. (2021). Reframing sovereignty for the Anthropocene, *Transnational Legal Theory*, no. 12(1), pp. 44–77. https://doi.org/10.1080/20414005.2021.1929022.

[9] Hale, T. (2020). Transnational actors and transnational governance in global environmental politics. *Annual Review of Political Science*, no. 23(1), pp. 203–220. https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-050718-032644.

[10] Мікула, Н. А. (2014). Організаційно-економічні механізми активізації транскордонного співробітництва західними регіонами України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, № 3, с. 172–180, доступно за: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2014_3_21.

[11] Klymenko, V. (2024). Public administration of environmental security in Ukraine and EU countries, *Law. Human. Environment*, no. 15(4), pp. 9–30. https://doi.org/10.31548/law/4.2024.09.

[12] Головчанська, В. І. (2025). Напрями підвищення ефективності транскордонного співробітництва. *Регіональна економіка*, № 1, с. 59–70, доступно за: https://re.gov.ua/re202501/re202501_059_HolovchanskaVI.pdf.

[13] Холод, М. та Попов, С. (2025) Модернізація організаційного механізму функціонування суб'єктів публічного управління у сфері екологічної безпеки в умовах загроз національній безпеці України. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*, № 33, с. 375–386, доступно за: http://taais.oridu.odessa.ua/article/view/332699.

турно-функціональний підхід використано для визначення того, як екологічні виклики змінюють функції держави та її владні механізми у сфері екологічної безпеки. Інституційний аналіз застосовано для дослідження того, як міжнародні угоди, європейські норми та національні закони впливають на перерозподіл компетенцій між рівнями влади та змінюють зміст суверенних повноважень. Порівняльний підхід дав змогу зіставити різні моделі адаптації суверенітету – колективну, адаптивну та мережеву – та оцінити їхню релевантність у контексті українського кейсу. Додатково використано метод критичного аналізу для виявлення інституційних прогалин, ресурсних обмежень та конфліктів інтересів, що перешкоджають ефективній імплементації цих моделей у практиці. Таке методологічне поєднання забезпечує цілісність дослідження та дозволяє аргументовано обґрунтувати оптимальну модель трансформації суверенітету для України.

Виклад основного матеріалу. Транснаціональне врядування – складний процес взаємодії державних і недержавних учасників, спрямований на розв'язання спільних проблем, що виходять за межі національних кордонів. Це створює фундаментальні виклики для традиційного розуміння національного суверенітету, оскільки ефективне розв'язання глобальних проблем вимагає часткового обмеження національної автономії.

Таке розуміння поняття сформувалося після підписання Вестфальського миру 1648 року, що започаткував сучасну систему міжнародних відносин. Ця концепція ґрунтується на абсолютній владі держави без будь-якого втручання зовнішніх учасників у внутрішні справи.

Транснаціональне екологічне врядування набагато складніше, ніж традиційний національний суверенітет. Один із головних викликів – пошук рішень для ефективного усунення негативних зовнішніх впливів на глобальному рівні. На противагу державній екологічній політиці, транснаціональна має дві внутрішні проблеми, які ускладнюють досягнення справжніх «глобальних рішень». Першим обмеженням є недостатня готовність країн до колективних дій. За відсутності глобального лідера, який міг би запровадити обов'язкові правила для зміни стимулів усіх країн та відповідних дій, кожна держава керується власними інтересами, які часто суперечать цілям міжнародних організацій . Другою проблемою є неповне розуміння учасниками складності екосистеми та суспільної динаміки. Прогалини в знаннях про виникнення, походження та поширення екологічних загроз знижуватимуть ефективність спільного екологічного врядування. Наприклад, для розв'язання тривалих екологічних проблем, зокрема зміни клімату, необхідна стійка співпраця між багатьма сторонами з різним досвідом. Це допоможе в розробці та підтримці спільних норм. Для оперативного реагування на короткострокові екологічні проблеми доцільніше використовувати централізовані механізми співпраці з обмеженою кількістю учасників. Таким чином, існує нагальна потреба об'єднати людей із різним рівнем знань для пошуку майбутніх рішень для глобального екологічного врядування.

Під «зеленим суверенітетом» розуміємо модель державної влади, у якій збереження природних ресурсів та екологічна безпека стають невіддільними складовими національних інтересів, а суверенітет реалізується через узгодження внутрішніх рішень з екологічними вимогами міжнародного середовища. «Естетичний концепт» трактуємо як інтелектуальну рамку, що визначає межі того, що суспільство здатне сприймати як політичну проблему: він формує уявлення про те, які екологічні загрози стають видимими, значущими та потребують державного реагування. «Мережеве врядування» у нашому розумінні – це спосіб організації влади, коли ухвалення рішень відбувається не лише вертикально через державні інституції, а й горизонтально всередині широкої мережі взаємодії державних, регіональних, громадських та приватних акторів. Такі дефініції дозволяють послідовно розкрити логіку трансформації державної влади в умовах екологічних викликів та пояснити, чому саме ці концепти є аналітично придатними для українського контексту.

Європейський Союз розробив найбільш досконалі інституційні механізми для балансування екологічної політики та суверенітету держав-членів. Ухвалення у 2015 році всіма державами-членами Організації Об'єднаних Націй 17 Цілей сталого розвитку до 2030 року ознаменувало перехід до нової ери[14]. Традиційним викликом у цій сфері залишається пошук компромісу між

[14] United Nations General Assembly (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015, A/RES/70/1, available at: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf.

захистом довкілля та економічним зростанням. З огляду на це, головною метою є не лише забезпечення ефективності, а й досягнення справедливості, зокрема для країн, що розвиваються.

Адаптація моделі національного суверенітету відбувається через концепцію «земної системи врядування» (Earth System Governance). Цей підхід ґрунтується на ідеї, що глобальні екологічні проблеми потребують спільних інституційних механізмів, у межах яких держави добровільно делегують частину своїх повноважень задля досягнення узгоджених цілей.

Згідно з концепцією «довірчого врядування» (trusteeship) держави не абсолютні власники своїх територій, а довірені управителі, що несуть відповідальність перед усім людством та планетою. Це фундаментально змінює розуміння суверенітету: від права необмежено розпоряджатися ресурсами до обов'язку відповідального управління ними в інтересах нинішнього та майбутніх поколінь.

Держави-члени ЄС делегують частину повноважень на наднаціональний рівень, але зберігають автономію в питаннях, що не потребують спільного регулювання. Це створює багаторівневу систему управління, у якій рішення ухвалюються на відповідному рівні – від локального до загальноєвропейського.

Прояви колективного суверенітету в екологічній сфері виявляються в міжнародних угодах України та її національному законодавстві. Зокрема, після укладання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом 10 листопада 1994 року, Україна почала поступово інтегруватися в європейську систему екологічного врядування. Цей документ створив необхідну правову основу для поступового узгодження екологічної політики з європейськими стандартами.

Ця угода передбачає виконання близько 29 директив і регламентів ЄС у сфері охорони довкілля, що фактично означає часткову передачу державних повноважень на міжнародний рівень через прийняття спільних стандартів та правил.

На європейському рівні основним документом є Мадридська конвенція[15]. Україна ратифікувала її, визнавши право територіальних громад на прямі транскордонні зв'язки в екологічній сфері. Додатково до Конвенції діють Протокол № 2 від 5 травня 1998 року про міжтериторіальне співробітництво та Протокол № 3 від 16 листопада 2009 року про Об'єднання єврорегіонального співробітництва.

Інституційну основу колективного врядування формують Асоціація європейських прикордонних регіонів (з 1971 року) та її Асамблея (з 1985 року), які є дорадчими органами Ради Європи та ЄС. Україна через свої прикордонні регіони бере участь у роботі цих інституцій, що створює додаткові канали впливу на формування європейської екологічної політики.

Модель «зеленого суверенітету» змінює уявлення про державну владу, адаптуючи її до екологічних викликів. Завдяки такому підходу держави зберігають формальний контроль над територією та ресурсами, проте модифікують способи його реалізації. Вона добровільно приймають міжнародні екологічні стандарти, інтегруючи їх у національне законодавство, та створюють механізми для їхнього дотримання. Це відбувається через усвідомлення того, що екологічна безпека – невіддільна частина національної безпеки.

«Наука про Землю» в політичній науці показує, що держави можуть адаптувати свої інституції до планетарних викликів. Вони не відмовляються від суверенітету, а переформатовують його відповідно до нових викликів. Це досягається через створення нових державних органів, відповідальних за екологічне регулювання, розробку стратегій сталого розвитку та інтеграцію екологічних цілей у державну політику.

Адаптація моделі мережевого врядування передбачає взаємодію різних учасників: державних і недержавних, формальних і неформальних. У цій моделі державна влада не зосереджена лише в уряді, а розподіляється між різними рівнями та типами управління.

Трансформація національного законодавства свідчить про адаптацію суверенітету до екологічних викликів. Закон України (№ 1861-IV) став першим комплексним актом, який вста-

[15] Верховна Рада України (2009). Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. Мадрид, 21 травня 1980 року, доступно за: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106#Text.

новив правові основи екологічної співпраці на регіональному рівні[16]. У ньому зазначено, що транскордонне співробітництво передбачає екологічні відносини між суб'єктами України та відповідними суб'єктами сусідніх держав.

Системний підхід до адаптації суверенітету закріплено в Законі України № 156-VIII, який визначив стимулювання участі регіонів у програмах транскордонного співробітництва як одне з основних завдань державної політики[17]. Цей закон створив правову основу для багаторівневого врядування, де регіональний рівень отримав більшу автономію в екологічних питаннях.

Конституційне закріплення європейського вектора через Закон України № 2680-VIII фундаментально змінило розуміння державної влади[18]. Незворотність європейського курсу означає, що Україна конституційно зобов'язалася адаптувати свою систему екологічної політики до європейських стандартів.

У стратегічних документах України екологічну безпеку визначено невіддільною частиною національної безпеки, що потребує міжнародної координації. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України від 30 липня 2021 року конкретизує механізми екологічного співробітництва в межах європейської інтеграції та регіонального співробітництва[19].

Мережева модель ґрунтується на горизонтальній координації держав, регіонів, міст, громадських організацій і бізнесу. Концепція «естетичного концепту», що визначає межі політичного сприйняття, показує необхідність радикального переосмислення простору, суб'єктів та форм урядування в епоху антропогену, де традиційні межі між національним та міжнародним стають усе більш розмитими.

Разом узяті, ці нормативні акти та інституційні механізми демонструють, що екологічна політика перестає бути сферою виключно внутрішньої компетенції держави та стає простором багаторівневої взаємодії, що безпосередньо трансформує зміст суверенітету. Мадридська конвенція та її протоколи здійснюють перерозподіл владних повноважень від центрального уряду до територіальних громад, відкриваючи можливість прямого транскордонного екологічного співробітництва. Участь у європейських інституціях, таких як Асоціація європейських прикордонних регіонів, формує канали впливу на наднаціональну політику, що змінює характер участі держави у міжнародному регулюванні. Національні закони України – від Закону № 1861-IV до конституційного Закону № 2680-VIII – не лише описують форми взаємодії, а й інституційно закріплюють нову модель суверенітету, в якій екологічні стандарти встановлюються через поєднання внутрішніх норм і міжнародних зобов'язань. У результаті екологічний компонент стає полем, де держава зберігає стратегічний контроль, але водночас інтегрує зовнішні регулятивні рамки, що змінює традиційну логіку функціонування державної влади та підсилює її адаптивний характер у відповідь на глобальні виклики.

В Україні втілення мережевої моделі здійснюється через механізми транскордонного співробітництва та єврорегіонів. Мережева модель урядування реалізується через систему програмних документів та операційних механізмів. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки № 695 визначає конкретні напрями транскордонного екологічного співробітництва в 11 пріоритетних напрямах, зокрема у відновленні якості води, управлінні екологічними ризиками та збереженні біорізноманіття. Координація цієї участі здійснюється через національного координатора та спеціальних координаторів за кожним пріоритетом[20].

---

[16] Верховна Рада України (2004). Про транскордонне співробітництво: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1861-IV, доступно за: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text.

[17] Верховна Рада України (2015). Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05 лютого 2015 р. №156-VIII, доступно за: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text.

[18] Верховна Рада України (2019). Про внесення змін і доповнень до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 07 лютого 2019 р. № 2680-VIII, доступно за: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text.

[19] Верховна Рада України (2021). Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України»: Указ Президента України від 26 серпня 2021 р. № 448/2021, доступно за: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#Text.

[20] Верховна Рада України (2020). Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 р. № 695, доступно за: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text.

Участь у програмах Європейського територіального співробітництва 2021–2027 відкриває доступ до фінансування через інструмент «Сусідство, розвиток і міжнародне співробітництво» (NDICI)[21]. Ці програми, зокрема «Україна – Польща», «Україна – Словаччина – Угорщина – Румунія», «Басейн Чорного моря», мають екологічний компонент.

Важливо розуміти, що ці три моделі не суперечать, а взаємно доповнюють одна одну. На практиці держави часто комбінують елементи різних підходів залежно від конкретних екологічних викликів та національного контексту. Україна, наприклад, демонструє елементи всіх трьох моделей, адаптуючись до вимог євроінтеграції та реагуючи на виклики, пов'язані з військовою агресією.

Участь у програмах ЄС ілюструє колективний суверенітет, адаптація національного законодавства до європейських стандартів демонструє адаптивний підхід, а розвиток транскордонного співробітництва через єврорегіони – мережеву модель. Особливого значення набуває здатність гнучко переходити між різними моделями залежно від конкретних обставин та викликів, що постають перед державою.

У контексті України ці три моделі – колективний, адаптивний і мережевий суверенітет – не існують ізольовано, а накладаються одна на одну, створюючи специфічну конфігурацію взаємодії держави з міжнародними акторами та внутрішніми суб'єктами. Колективний суверенітет проявляється в участі України та її прикордонних регіонів у єврорегіонах, програмах транскордонного співробітництва та інституціях Ради Європи, де екологічні рішення ухвалюються спільно з іншими країнами. Адаптивний суверенітет простежується у добровільному запровадженні Україною стандартів ЄС, конституційному закріпленні європейського курсу та формуванні нових інституцій екологічної політики, що модернізують структуру влади під впливом зовнішніх зобов'язань. Мережева модель суверенітету виявляється у багаторівневій взаємодії держави, регіонів, громад, громадських організацій та бізнесу, які разом формують екологічну політику в рамках європейських ініціатив. Саме ці три моделі є релевантними для українського випадку, оскільки вони найповніше відображають специфіку поєднання збереження національного контролю з необхідністю інтеграції до наднаціональних механізмів, реагування на глобальні екологічні виклики та використання горизонтальних форм управління, що стають ключовими у процесі європейської інтеграції.

Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України (далі – Мінрегіон України) підготувало систему типових документів для практичного впровадження транскордонного співробітництва, що стандартизує процедури укладання екологічних угод між територіальними громадами.

Типова угода про утворення об'єднання єврорегіонального співробітництва та Типовий статут об'єднання єврорегіонального співробітництва, затверджені Постановами КМУ від 18 грудня 2019 року № 1126[22] та № 1127[23] відповідно, створюють правову основу для формування транскордонних екологічних альянсів. Ці документи адаптують європейські Регламенти № 1082/2006 та № 1302/2013 до українських реалій.

Процедура конкурсного відбору проєктів транскордонного співробітництва, регламентована Постановою КМУ № 339 від 11 травня 2005 року, визначає параметри селекції екологічних ініціатив для отримання бюджетного фінансування. Механізм ведення Реєстру угод про транскордонне співробітництво, визначений наказом Мінрегіону № 270[24] від 18 листопада 2019 року, формує систему моніторингу та контролю за виконанням екологічних угод.

---

[21] United Nations General Assembly (2015). Op. cit.

[22] Верховна Рада України (2019). Про затвердження Типової угоди про утворення об'єднання єврорегіонального співробітництва: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2019 р. №1126, доступно за: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2019-%D0%BF#Text.

[23] Верховна Рада України (2019). Про затвердження Типового статуту об'єднання єврорегіонального співробітництва: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2019 р. № 1127, доступно за: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2019-%D0%BF.

[24] Верховна Рада України (2019). Про затвердження Порядку повідомлення та забезпечення функціонування Реєстру угод про транскордонне співробітництво: Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 18 листопада 2019 р. № 270, доступно за: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0019-20.

В умовах російської агресії Україна адаптує механізми екологічного врядування через спеціальні процедури. Застосовуються інструменти дистанційного моніторингу – програми Copernicus та Sentinel Європейського космічного агентства для оцінки екологічних збитків. Активізується співпраця з Програмою ООН із навколишнього середовища (UNEP) та Організацією з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) для документування екологічних злочинів.

Міжнародна координація здійснюється через Секретаріат Енергетичної Спільноти, членом якого є Україна з 2011 року, та Східне партнерство ЄС, що надає додаткові інструменти для екологічного врядування в кризових умовах. Ініціатива EU4Environment забезпечує технічну допомогу в адаптації екологічного законодавства навіть в умовах війни.

Україна бере участь у функціонуванні кількох єврорегіонів з екологічним компонентом: «Карпатський єврорегіон» (з 1993 року), «Буг» (з 1995 року), «Нижній Дунай» (з 1998 року), «Верхній Прут» (з 2000 року), «Дніпро» (з 2003 року). Кожен єврорегіон має власні статутні документи та робочі групи з екологічних питань.

Карпатська конвенція від 2003 року разом із протоколами формує спеціалізовану систему екологічного врядування для гірських територій. Україна як сторона конвенції координує свою діяльність через Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України.

Екологічні проєкти фінансуються кількома механізмами. Державний фонд охорони навколишнього природного середовища України співфінансує транскордонні екологічні проєкти. Міжнародне фінансування надходить через Глобальний екологічний фонд (GEF), Програму LIFE ЄС (для проєктів-партнерів), Північну екологічну фінансову корпорацію (NEFCO) та Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР).

Ця система свідчить, що Україна не просто адаптує свій суверенітет до екологічних викликів, а й формує багаторівневу архітектуру врядування, яка поєднує національні інтереси з транснаціональними екологічними імперативами. Ефективність цієї моделі визначається рівнем координації між різними щаблями влади та здатності гнучко реагувати на нові виклики, зберігаючи баланс між національною автономією й міжнародними зобов’язаннями.

Попри формальну інтеграцію елементів колективного, мережевого та адаптивного суверенітету, українська практика демонструє низку суттєвих обмежень, які ускладнюють реалізацію цих моделей. У межах колективного суверенітету проблемою залишається нерівномірна спроможність регіонів брати участь у транскордонних екологічних ініціативах: частина громад не має кадрових ресурсів, експертизи чи інституційної пам’яті для ефективної взаємодії з європейськими партнерами. Мережева модель наштовхується на фрагментацію повноважень, дублювання функцій між державними та місцевими структурами, а також на конфлікти інтересів, що виникають між центральними органами влади, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями під час розподілу фінансування, доступу до екологічної інформації чи формування спільних проєктів. У воєнний час ці проблеми загострюються: мережеві механізми втрачають ефективність через пріоритет централізованого управління, тоді як колективні формати взаємодії ускладнені зниженням транскордонної мобільності, ризиками безпеки, обмеженістю донорських коштів та відволіканням інституційних ресурсів на нагальні оборонні потреби. Адаптивний суверенітет також має свої межі: швидке запозичення європейських екологічних стандартів не завжди супроводжується реальними інвестиціями у модернізацію інфраструктури, а законодавчі інновації часто випереджають адміністративні та фінансові можливості їх виконання. Таким чином, український кейс демонструє не лише потенціал трикомпонентної моделі трансформації суверенітету, але й системні прогалини, що вимагають додаткових механізмів інституційної підтримки, координації та ресурсного забезпечення.

Висновки. Дослідження моделей адаптації національної автономії до викликів транснаціонального екологічного врядування виявляє фундаментальну трансформацію самого розуміння державної влади в сучасних міжнародних відносинах. Традиційна вестфальська модель, що передбачала абсолютний контроль держави над своєю територією та ресурсами, поступово еволюціонує під тиском екологічних імперативів планетарного масштабу. Ця еволюція призводить не до зникнення суверенітету, а до його переформатування відповідно до реалій антропоцену, де екологічні виклики не визнають національних кордонів.

Аналіз трьох основних моделей адаптації розкриває складність та багатовимірність процесів трансформації суверенітету: колективний – передбачає свідоме об'єднання державами частини своїх повноважень для досягнення спільних екологічних цілей, що найповніше реалізується в межах Європейського Союзу; адаптивний – зберігає формальну автономію держави, але змінює внутрішні механізми реалізації державних повноважень через інтеграцію екологічних імперативів у всі сфери державної політики; мережеве врядування розмиває традиційні ієрархії, створюючи горизонтальні зв'язки між різнорівневими акторами. Однак у практичній площині жодна модель не реалізується автономно, натомість вони існують у формі складного поєднання та взаємного доповнення.

Український досвід адаптації суверенітету до екологічних викликів набуває особливого значення в контексті одночасної євроінтеграції та протистояння військовій агресії. Країна створила унікальну гібридну модель, яка динамічно поєднує елементи різних підходів залежно від конкретних обставин та викликів. Ця модель доводить, що навіть в умовах екзистенційної загрози державності можна зберігати ефективну систему транснаціонального екологічного врядування через інноваційні механізми координації та адаптації.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні посилення ролі субнаціональних та недержавних акторів, розвитку технологій моніторингу та координації, а також формуванні нової екологічної етики, що визнає взаємозалежність усіх елементів планетарної системи.

Список джерел

1. Верховна Рада України (2004). Про транскордонне співробітництво: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1861-IV, доступно за: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text (Дата звернення: 5 серпня 2025).
2. Верховна Рада України (2009). Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. Мадрид, 21 травня 1980 року, доступно за: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106#Text (Дата звернення: 5 серпня 2025).
3. Верховна Рада України (2015). Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05 лютого 2015 р. №156-VIII, доступно за: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text (Дата звернення: 5 серпня 2025).
4. Верховна Рада України (2019). Про внесення змін і доповнень до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 07 лютого 2019 р. № 2680-VIII, доступно за: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text (Дата звернення: 5 серпня 2025).
5. Верховна Рада України (2019). Про затвердження Порядку повідомлення та забезпечення функціонування Реєстру угод про транскордонне співробітництво: Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 18 листопада 2019 р. № 270, доступно за: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0019-20 (Дата звернення: 5 серпня 2025).
6. Верховна Рада України (2019). Про затвердження Типового статуту об'єднання єврорегіонального співробітництва: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2019 р. № 1127, доступно за: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2019-%D0%BF (Дата звернення: 5 серпня 2025).
7. Верховна Рада України (2019). Про затвердження Типової угоди про утворення об'єднання єврорегіонального співробітництва: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2019 р. №1126, доступно за: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2019-%D0%BF#Text (Дата звернення: 5 серпня 2025).
8. Верховна Рада України (2020). Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 р. № 695, доступно за: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text (Дата звернення: 5 серпня 2025).
9. Верховна Рада України (2021). Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України»: Указ Президента України від 26 серпня 2021 р. № 448/2021, доступно за: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#Text (Дата звернення: 5 серпня 2025).

10. Головчанська, В. І. (2025). Напрями підвищення ефективності транскордонного співробітництва. *Регіональна економіка,* № 1, с. 59–70, доступно за: https://re.gov.ua/re202501/re202501_059_HolovchanskaVI.pdf (Дата звернення: 5 серпня 2025).

11. Мікула, Н. А. (2014). Організаційно-економічні механізми активізації транскордонного співробітництва західними регіонами України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України,* № 3, с. 172–180, доступно за: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2014_3_21 (Дата звернення: 5 серпня 2025).

12. Озернюк, Г. В. та Мельник, Ю. П. (2023). Транскордонне співробітництво України з країнами ЄС: правове регулювання геополітичного пріоритету. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*, № 15(1), с. 170–179, доступно за: https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/1146/1288 (Дата звернення: 5 серпня 2025).

13. Холод, М. та Попов, С. (2025) Модернізація організаційного механізму функціонування суб'єктів публічного управління у сфері екологічної безпеки в умовах загроз національній безпеці України. *Теоретичні та прикладні питання державотворення,* № 33, с. 375–386, доступно за: http://taais.oridu.odessa.ua/article/view/332699 (Дата звернення: 5 серпня 2025).

14. Biermann, F. (2014). *Earth System Governance: World Politics in the Anthropocene,* vol. 1. Cambridge: MIT Press. 286 p., available at: https://direct.mit.edu/books/monograph/3049/Earth-System-GovernanceWorld-Politics-in-the (Accessed: 5 August 2025).

15. Bosselmann, K. (2020). Environmental trusteeship and state sovereignty: can they be reconciled? *Transnational Legal Theory,* no. 11(1), pp. 75–95. https://doi.org/10.1080/20414005.2020.1757862.

16. Hale, T. (2020). Transnational actors and transnational governance in global environmental politics. *Annual Review of Political Science,* no. 23(1), pp. 203–220. https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-050718-032644.

17. Klymenko, V. (2024). Public administration of environmental security in Ukraine and EU countries, Law. *Human. Environment, no. 15(4), pp. 9–30.* https://doi.org/10.31548/law/4.2024.09.

18. Litfin, K. (2009). Reinventing the future: The global ecovillage movement as a holistic knowledge community. In Gabriela Kütting, Ronnie Lipschutz, *Environmental governance,* Routledge, London, pp. 124–142, available at: https://www.polisci.washington.edu/sites/polisci/files/documents/research/reinventing_the_future.pdf (Accessed: 5 August 2025).

19. Matthews, D. (2021). Reframing sovereignty for the Anthropocene, *Transnational Legal Theory, no.* 12(1), pp. 44–77. https://doi.org/10.1080/20414005.2021.1929022.

20. Milkoreit, M. (2025). Political science and the Earth system: Adapting governance to planetary realities. *The British Journal of Politics and International Relations, no*. 27(2), pp. 551–565. https://doi.org/10.1177/13691481251326418.

21. Pinto, R. F., and Puppim de Oliveira, J. A. (2008). Implementation challenges in protecting the global environmental commons: The case of climate change policies in Brazil. *Public Administration and Development*, no. 28(5), pp. 340–350. https://doi.org/10.1002/pad.516.

22. Puppim de Oliveira, J.A., and Qian, H. (2023). Perspectives in global environmental governance. *Global Public Policy and Governance,* no. 3, pp. 5–11, available at: https://link.springer.com/article/10.1007/s43508-023-00063-4 (Accessed: 5 August 2025).

23. United Nations General Assembly (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015, A/RES/70/1, available at: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/general assembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf (Accessed: 5 August 2025).

24. Young, O. R. (2021). Can practitioners and analysts join forces to address largescale environmental challenges? *Global Public Policy and Governance*, no. 1(1), pp. 61–77, available at: https://link.springer.com/article/10.1007/s43508-020-00001-8 (Accessed: 5 August 2025).

25. Zhang, P. (2021). Target interactions and target aspiration level adaptation: How do government leaders tackle the "Environment-Economy" nexus? *Public Administration Review*, no. 81(2), pp. 220–230. https://doi.org/10.1111/puar.13184.

References

1. Verkhovna Rada Ukrainy (2004). Pro transkordonne spivrobitnytstvo: Zakon Ukrainy vid 24 chervnia 2004 r. № 1861-IV, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text (Accessed: 5 August 2025).

2. Verkhovna Rada Ukrainy (2009). Ievropeiska ramkova konventsiia pro transkordonne spivrobitnytstvo mizh terytorialnymy obshchynamy abo vlastiamy. Madryd, 21 travnia 1980 roku, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106#Text (Accessed: 5 August 2025).

3. Verkhovna Rada Ukrainy (2015). Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky: Zakon Ukrainy vid 05 liutoho 2015 r. №156-VIII, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text (Accessed: 5 August 2025).

4. Verkhovna Rada Ukrainy (2019). Pro vnesennia zmin i dopovnen do Konstytutsii Ukrainy (shchodo stratehichnoho kursu derzhavy na nabuttia povnopravnoho chlenstva Ukrainy v Yevropeiskomu Soiuzi ta v Orhanizatsii Pivnichnoatlantychnoho dohovoru): Zakon Ukrainy vid 07 liutoho 2019 r. № 2680-VIII, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text (Accessed: 5 August 2025).

5. Verkhovna Rada Ukrainy (2019). Pro zatverdzhennia Poriadku povidomlennia ta zabezpechennia funktsionuvannia Reiestru uhod pro transkordonne spivrobitnytstvo: Nakaz Ministerstva rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy vid 18 lystopada 2019 r. № 270, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0019-20 (Accessed: 5 August 2025).

6. Verkhovna Rada Ukrainy (2019). Pro zatverdzhennia Typovoho statutu obiednannia yevrorehionalnoho spivrobitnytstva: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18 hrudnia 2019 r. № 1127, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2019-%D0%BF (Accessed: 5 August 2025).

7. Verkhovna Rada Ukrainy (2019). Pro zatverdzhennia Typovoi uhody pro utvorennia obiednannia yevrorehionalnoho spivrobitnytstva: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18 hrudnia 2019 r. №1126, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2019-%D0%BF#Text (Accessed: 5 August 2025).

8. Verkhovna Rada Ukrainy (2020). Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021-2027 roky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05 serpnia 2020 r. № 695, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text (Accessed: 5 August 2025).

9. Verkhovna Rada Ukrainy (2021). Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 30 lypnia 2021 roku «Pro Stratehiiu zovnishnopolitychnoi diialnosti Ukrainy»: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 26 serpnia 2021 r. № 448/2021, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#Text (Accessed: 5 August 2025).

10. Holovchanska, V. I. (2025). Napriamy pidvyshchennia efektyvnosti transkordonnoho spivrobitnytstva. *Rehionalna ekonomika*, № 1, s. 59–70, available at: https://re.gov.ua/re202501/re202501_059_HolovchanskaVI.pdf (Accessed: 5 August 2025).

11. Mikula, N. A. (2014). Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy aktyvizatsii transkordonnoho spivrobitnytstva zakhidnymy rehionamy Ukrainy. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, № 3, s. 172–180, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2014_3_21 (Accessed: 5 August 2025).

12. Ozerniuk, H. V. ta Melnyk, Yu. P. (2023). Transkordonne spivrobitnytstvo Ukrainy z krainamy YeS: pravove rehuliuvannia heopolitychnoho priorytetu. *Filosofiia ta politolohiia v konteksti suchasnoi kultury*, № 15(1), s. 170–179, available at: https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/1146/1288 (Accessed: 5 August 2025).

13. Kholod, M. ta Popov, S. (2025) Modernizatsiia orhanizatsiinoho mekhanizmu funktsionuvannia subiektiv publichnoho upravlinnia u sferi ekolohichnoi bezpeky v umovakh zahroz natsionalnii bezpetsi Ukrainy. *Teoretychni ta prykladni pytannia derzhavotvorennia*, № 33, s. 375–386, available at: http://taais.oridu.odessa.ua/article/view/332699 (Accessed: 5 August 2025).

14. Biermann, F. (2014). *Earth System Governance: World Politics in the Anthropocene*, vol. 1. Cambridge: MIT Press. 286 p., available at: https://direct.mit.edu/books/monograph/3049/Earth-System-GovernanceWorld-Politics-in-the (Accessed: 5 August 2025).

15. Bosselmann, K. (2020). Environmental trusteeship and state sovereignty: can they be reconciled? *Transnational Legal Theory,* no. 11(1), pp. 75–95. https://doi.org/10.1080/20414005.2020.1757862.

16. Hale, T. (2020). Transnational actors and transnational governance in global environmental politics. *Annual Review of Political Science,* no. 23(1), pp. 203–220. https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-050718-032644.

17. Klymenko, V. (2024). Public administration of environmental security in Ukraine and EU countries, Law. *Human. Environment, no. 15(4), pp. 9–30.* https://doi.org/10.31548/law/4.2024.09.

18. Litfin, K. (2009). Reinventing the future: The global ecovillage movement as a holistic knowledge community. In Gabriela Kütting, Ronnie Lipschutz, *Environmental governance,* Routledge, London, pp. 124–142, available at: https://www.polisci.washington.edu/sites/polisci/files/documents/research/reinventing_the_future.pdf (Accessed: 5 August 2025).

19. Matthews, D. (2021). Reframing sovereignty for the Anthropocene, *Transnational Legal Theory, no.* 12(1), pp. 44–77. https://doi.org/10.1080/20414005.2021.1929022.

20. Milkoreit, M. (2025). Political science and the Earth system: Adapting governance to planetary realities. *The British Journal of Politics and International Relations, no*. 27(2), pp. 551–565. https://doi.org/10.1177/13691481251326418.

21. Pinto, R. F., and Puppim de Oliveira, J. A. (2008). Implementation challenges in protecting the global environmental commons: The case of climate change policies in Brazil. *Public Administration and Development,* no. 28(5), pp. 340–350. https://doi.org/10.1002/pad.516.

22. Puppim de Oliveira, J.A., and Qian, H. (2023). Perspectives in global environmental governance. *Global Public Policy and Governance,* no. 3, pp. 5–11, available at: https://link.springer.com/article/10.1007/s43508-023-00063-4 (Accessed: 5 August 2025).

23. United Nations General Assembly (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015, A/RES/70/1, available at: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/general assembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf (Accessed: 5 August 2025).

24. Young, O. R. (2021). Can practitioners and analysts join forces to address largescale environmental challenges? *Global Public Policy and Governance*, no. 1(1), pp. 61–77, available at: https://link.springer.com/article/10.1007/s43508-020-00001-8 (Accessed: 5 August 2025).

25. Zhang, P. (2021). Target interactions and target aspiration level adaptation: How do government leaders tackle the "Environment-Economy" nexus? *Public Administration Review*, no. 81(2), pp. 220–230. https://doi.org/10.1111/puar.13184.

Стаття надійшла / Received: 07.08.2025
Схвалено / Accepted: 10.12.2025